

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-81.1-2>

УДК 811.161.2(093)–047.44

Дейна Л.В.

Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ МИСТЕЦЬКОЇ ЦІННІСНОЇ КАРТИНИ СВІТУ В ЩОДЕННИКОВОМУ ДИСКУРСІ

Анотація. У статті описано специфіку ціннісної концептосфери автора щоденника. Схарактеризовано аксіологічний вимір «Я-образу» діариста й вирізнено в ньому п'ять аксіологічних кіл на матеріалі щоденникових текстів письменників другої половини ХХ – початку ХХІ століть: Олександра Довженка, Остапа Вишні, Володимира Малика, Василя Симоненка, Василя Стуса, Костянтина Москальця, Ольги Яворської. Доведено, що аналіз аксіологічного кола «Я-митець» має особливе значення для інтерпретації ціннісної картини світу письменника. Досліджуване аксіологічне коло диференційовано на відносно стрункі в плані змісту та форми Его-сектори «Я-персона», «Я-процес», «Я-колега», акцентовано увагу на особливостях реалізації кожного з них в аналізованих щоденниках. З'ясовано аксіологічно марковані домінанти описуваного аксіологічного кола. Продемонстровано, що знакова природа оцінки в ньому неоднорідна.

Ключові слова: автор щоденника, аксіологічне коло, аксіологічний сектор, митець, оцінка, письменницькі щоденники, ціннісна концептосфера, щоденниковий дискурс.

Deina Liudmyla

Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

VERBALIZATION OF THE ARTISTIC VALUE PICTURE OF THE WORLD IN THE DIARY DISCOURSE

Summary. This article describes the features of valuable conceptual area of the author of diary. It was defined that the diary author's system of values is consistently reflected in existential forms. In the research we determined axiological dimension "I-image" of the author on the basis of diaries of writers of the second half of the XX – early XXI centuries: Oleksandr Dovzhenko, Ostap Vyshnia, Volodymyr Malyk, Vasyl Symonenko, Vasyl Stus, Kostiantyn Moskalets, Olha Yavorska. This dimension was recorded in five axiological circles "I-artist", "I-citizen", "I-personality", "I am among the people", "I-environment". It was proved that the analysis of axiological circle "I-artist" had a particular importance for the interpretation of the valuable world picture of the writer, because writing occupies a prominent place in the life of every author and authoress, becomes literally the meaning of his life. Investigated circle was differentiated into rather slim (concerning its content and form) Ego-sectors "I-process", "I-colleague", "I-person" and the features of each of them were the subject of focusing our attention. In diary entries writers critically evaluate not only their own work, but also the achievements of prominent and little-known authors. Diarists reflect on certain art issues, the place and role of the writer in society, as well as reveal the secrets of their creative workshop, publish excerpts from works, draft notes, tell about the special features of their own creative process and more. We found that within axiological circle "I-artist" nuclear position had been occupied by axiologically marked concepts, such as *someone else's work*, *one's own work* (which is almost not contrasted in diary entries), *the literary process*, etc. The positive or negative marking of evaluation in the axiological circle "I-artist" is not similar: in spite of being quite critical in their own achievements, the diarists evaluate colleagues generally positively, with admiration and approval. The most common forms of author's assessments of the sector "I-process" are negatively marked ones, such as – condemnation, disagreement and denial.

Keywords: author of diary, axiological circle, axiological segment, artist, assessment, writers' diaries, valuable conceptual area, diary discourse.

Постановка проблеми. Діаріуші справне-ведливо зараховують до оцінних мовленевих жанрів, оскільки автори зіставляють події, які відбуваються довкола, і власні вчинки з особистою системою цінностей. Мета будь-яких щоденникових записів – не стільки виклад подій, скільки фіксація свого ставлення до них, причому оцінність починає відігравати закріплену за нею ту або ту роль уже на початковій стадії конституювання тексту. Вона впливає на відбір і класифікацію фактів / явищ дійсності, на їхній опис у певному аспекті, а також на використання специфічних лінгвістичних засобів. Саме тому точкою відліку в інтерпретації суб'єктивних й об'єктивних оцінних висловлень у щоденниковому дискурсі вважаємо особистість автора, його ціннісну картину світу, його «Я-образ», або Его.

Під час вербалізованого в діаріуші внутрішнього мовлення, діалогу між Его й Alter Его («другим (іншим) Я») оприявнюється специфічна концептосфера письменника – система понять про сукупність реалій довкілля, система значень, утілена в ці реалії завдяки словам-концептам. Висловлюючи своє ставлення до повідомлюваного, розмірковуючи щодо конкретного факту / явища / особи тощо, діарист імпліцитно або експліцитно декларує значущість цього об'єкта для себе. З іншого боку, у кожній оцінці знаходиться мовне втілення ментальний образ автора щоденникового дискурсу. Протягом життя майстер слова, як і будь-хто інший, синхронно виконує чимало соціально-психологічних ролей. Так само й у власних щоденникових записах він постає в кількох іпостасях: як митець, як громадянин своєї країни, як член суспільства або групи людей, як суб'єкт до-

вкільця, а також як чоловік, син / брат / онук, друг / товариш, учасник політичного процесу тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зацікавлення категорією оцінки в комунікації вможливило розкриття когнітивних механізмів і внутрішньомовних характеристик аксіологічного процесу та спонукає до впорядкування функційно-інтенційного діапазону оцінки на тлі конкретного дискурсу. Незважаючи на активне й поліаспектне вивчення категорії оцінки Арутюнової Н. [1], Вольф О. [3], Ігнат'євої С. [5], Космеди Т. [9], Онищенко І. [9], Островської О. [10], Степаненка М. [12] та багатьох інших науковців, на сучасному етапі розвитку лінгвістики окреслені проблеми ще далекі від остаточного розв'язання, вони потребують глибшого опрацювання з урахуванням комплексного підходу до витлумачення онтології притаманних людській свідомості цінностей.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Український письменницький щоденниковий дискурс нині обстежений ще недостатньо, на що впливає низка інтра- та екстралінгвальних чинників, з-поміж яких: порівняно невелика кількість опублікованих діаріюшів майстрів слова, мова тексту-першоджерела, труднощі інтерпретування суб'єктивного та об'єктивного в щоденникових записах та багато іншого. На нашу думку, докладний структурно-семантичний аналіз ціннісної концептосфери майстра слова дасть змогу вияскравити аксіологічні маркери та оприятити ціннісну картину світу діариста, що сприятиме скрупульозному аналізу щоденникового дискурсу загалом.

Формулювання мети статті. Мета пропонованої наукової розвідки – з'ясувати структурно-змістові параметри аксіологічного кола «Я-митець» в українському щоденниковому дискурсі другої половини ХХ – початку ХХІ століття на матеріалі таких діаріюшів: «Щоденник» Олександра Довженка [4], «Думи мої, думи мої...» Остапа Вишні [2], «Синя книга» Володимира Малика [7], «Окрайці думок» Василя Симоненка [11], «Із таборного зошита» Василя Стуса [14], «Келія Чайної Троянди» Костянтина Москальця [8], «Щоденник болю і тривоги» Ольги Яворської [15].

Виклад основного матеріалу дослідження. Лінгвістичний аспект дослідження щоденників майстрів слова пов'язуємо насамперед із реалізацією творчої мотивації, зі специфікою авторського мовлення. Активна життєва позиція митців й особливе образне мислення потребують яскравого виявлення у слові. Крім того, діаріуш обов'язково підпорядкований авторській ідеї, меті, яку реалізують наведені в ньому документальні свідчення, фрагменти діалогів, спогади тощо. Привертає увагу синкретизм письменницького щоденника: він є органічним синтезом документально-художнього й публіцистичного начал.

Серед письменницьких щоденників важко відшукати ті, які виконують суто мнемонічну функцію, тобто лише констатують факти. Це пов'язуємо насамперед із непересічною творчою особистістю митця, який за своєю природою далекий від сухої фіксації явищ, подій тощо. Простий беземоційний короткий запис про якусь подію / явище обов'язково детермінований внутрішньою потребою закарбування цього об'єкта.

Усі актуалізовані в щоденниковому дискурсі концепти, що виявилися значущими для автора, доцільно об'єднати у специфічні семантичні вузли, або аксіологічні кола, у кожному з яких віддзеркалюється Его щоденникаря. Саме за цим принципом вибудовувану на основі когнітивного групування дібраного фактичного матеріалу письменницьку парадигму «Я-образів» диференційовано на п'ять аксіологічних кіл: «Я-митець», «Я-громадянин», «Я з-поміж людей», «Я-особистість», «Я-довкілля» [13, с. 104]. Аплікуючись, вони утворюють єдиний, цілісний, жорстко ієрархізований «Я-образ» митця.

Поза всяким сумнівом, у щоденникових сповідях автор залишається насамперед літератором, людиною мистецтва, майстром пера, тому на сторінках діаріуша постають роздуми про те, яким є сучасне красне письменство, яким воно було й повинне бути; письменник дає оцінку конкретним творам або колегам, часто повідомляє про те, як просувається власна робота, ніби дозволяє уявному співрозмовникові зазирнути до своєї творчої лабораторії. Критична, оцінна вербалізація роздумів у межах щоденникового дискурсу дає змогу авторові (а згодом і реципієнту) осягнути й усвідомити особливості літературного процесу та власне місце в ньому. Такі оцінні висловлення діаристів про мистецтво й літературу загалом, а також про чужі та власні твори закумульовано в аксіологічне коло «Я-митець», у якому послідовно вирізняємо сектори «Я-процес», «Я-персона», «Я-колега», кожен із яких позиціонований своєю палітрою прагмарелевантних форм і способів вираження.

Мистецький період другої половини ХХ століття специфікований складними, а часом і небезпечними суспільно-політичними умовами: важкий післявоєнний час; панування, трансформація й ліквідація радянської ідеології; утиски та переслідування, яких зазнавали незручні для влади митці; розвал «сталінської тюрми народів» (В. Малик), сподівання й розчарування, пов'язані із цією подією та ін. Такі буремні реалії лягали свинцевим тавром на всі сфери української дійсності. Природно, що письменники 60–80-их рр. ХХ століття зазвичай досить непросто переживали стагнацію вітчизняної літератури, з-поміж їхніх аксіологічних висловлень преважують експліцитні суб'єктивні пейоративні оцінки як окремих персоналій, так і всього радянського красного письменства, репрезентуючи аксіологічні сектори «Я-процес» і «Я-колега» та оприятнюючи, як оголений нерв, болючі рани мистецького й суспільного тогочасся: *Талановиті автори або мовчать (як Андріяшик), або займаються бозна-чим (скажімо, Дрозд чи Шевчук) ... Бо не час Вінграновського. Бо не час Драча – капітулянта поезії (Стус); До чого змілів наш гумор, як зубожіла сатира (Симоненко); Є реалізм, якому служив Шевченко, і є реалізм, що користується послугами Дмитерка. Різні речі! Не дмитерки спадкоємці великих традицій нашої великомученицької Літератури. Вони живуть з неї, а не для неї (Симоненко); Література нікчемна, до краю засоціологізована. Читати по суті нічого (Малик).* Щоденникарі наголошують і на тому, що майстри пера змушені ставати при-служниками режиму; ті ж з них, хто залишається

правдорубами, зазнають переслідувань і поповнюють лави ворогів народу. У таких щоденникових нотатках на зазначені вище сектори імпліцитно екстраполюється ще й негативне маркований зміст аксіологічного кола «Я-громадянин»: *До безтяти ненавиджу казенну, патентовану мудрість* (Симоненко); *Письменник став парією, ізгоєм. Партиїні керівники, як це не дивно, стали дивитися на письменників, як на потенційних ворогів режиму* (Малик); *Час визначає кожного митця на волячий терпець, на опір. Коли почали тягнути жили – найперші упокорилися талановиті* (Стус). Та й до тогочасних літературних тенденцій митці ставляться часом прискіпливо, репрезентуючи власну суб'єктивну, пейоративно марковану оцінку в модусах невдоволення, занепокоєння, осуду або й обурення: *Реальною залишилася, як і була, загроза формалістичного недоумства в літературі. Бо хіба не формалізм, коли сотні писарчуків за наперед заготовленими схемами обсмоктують десяток-другий так званих вічних ідей...* (Симоненко); *Все написано [про трагічні події ХХ ст. – Л. Д.] – тільки напівправа. Це не вина письменників. В основній масі вони чесні люди. Та з багатьох причин сказати всю правду вони не могли й не можуть. А жаль... <...> Так би хотілося написати великий багатоплановий роман про трагедію ХХ віку!* (Малик); *Ось і маємо прозу колгоспних підлітків – один співучіший за другого, один солодший за другого. З мовою сільської бабусі, яка без «енька» слова не вимовить, тобто типову колоніальну літературу-забавку* (Стус); *Талановиті люди (який майстер – Дрозд!), але до чого застосувати йому свою майстерність? І він розмальовує громадські туалети – бо це єдина дозволена форма громадського служіння українського мистецтва* (Стус).

Аксіологічний вектор секторів «Я-колега» та «Я-процес» в обстежених щоденниках здебільшого має різнознакову оцінку природу: письменники, залишаючись сам на сам зі своїми враженнями від прочитаного / побаченого / почутого, відверто діляться з уявним / умовним / потенційним читачем власними думками. До того ж негативно обарвлені оцінки знаходять вияв у діарійних нотатках частіше, як-от: *Страх не люблю «українського» роману з його описами природи, почуттів героїв, з приземленістю, безкрилістю, якимось занудним стилем, довжелезними періодами. Це не тільки «селянський» роман (повість, новела), це й «робітничий», «виробничий», історичний роман. Один Загребельний виривається з цього ряду і бере читача, якщо не сюжетом і характерами, то динамікою думки, цікавою, часто парадоксальною. І завжди – свіжою* (Малик); *Що не рік – то риси жіночі все яскравіше виявляються в Драча. Сьогодні він – як балакуча тіточка. Такою ж балакучою тіточкою виявляється і Дзюба. Йому хочеться старорічної своєї стилістики, але з оглядом на нові умови. Виходить же так, що він багато пасталакає, а без користі* (Стус).

«Келія Чайної Троянди» К. Москальця рясніє критичними зауваженнями, що стосуються прочитаних ним книжок і їхніх авторів, а також аналітичними думками про закони мови й віршування, філософськими міркуваннями про

сенс творчої діяльності та багато іншого. Здебільшого суб'єктивні оцінки цих об'єктів набувають експліцитної різнознакової форми: *Верлібр – це вивільнення ритму ментального, тому він безпосередніший і глибший за своєю дією, ніж анапест або хорей; але для належного сприйняття верлібру необхідно настроїтися на той самий ментальний ритм, який був у його творця; виникають також цікаві варіації й асоціативні вибухи на перетині двох мислень, двох інтелектуальних ритмів – читача / слухача верлібру і його автора* (Москалець); *Почав учора читати «Нудоту» Сартра і відклав; це – зайве, це пережите мною і благополучно забуде...* (Москалець); *...шукати навпомацки, руйнуючи граматику і синтаксис, безмежно розширюючи або звужуючи лексику, вдаватися до послуг автоматичного письма, конструювати і деконструювати навмання – безглуздо...* (Москалець).

До загальнолітературних медитативних розмислів удається й Ольга Яворська в «Щоденнику болю і тривоги». Маємо всі підстави вважати, що рефлексія на мотиваційну й ціннісну специфіку письменницької праці відіграє ще й важливу терапевтичну функцію для майстра пера, позаяк під час такої рефлексії він актуалізує важливі для себе рупійні та гальмувальні чинники, що впливають на творчий процес загалом. Прикметно, що оцінка в таких дискурсивних фрагментах аксіологічного кола «Я-митець» набуває ознак об'єктивної, а також нейтральної з погляду знакового маркування, оскільки сформульовані висловлення концентрують у собі своєрідні афористичні абсолюти: *Для письменника важливу роль відіграє оточення, спілкування з однодумцями, правдива оцінка його творчості* (Яворська); *Основою творчості кожного письменника є відчуття внутрішньої свободи. Утративши його, втрачають творця. Саме так занепасти таланти багатьох* (Яворська); *Переконана, що для ефективної творчої праці потрібні екстремальні, або нормальні умови* (Яворська); *Письменник не може не писати. Коли пишеш, думка працює, коли не пишеш – віддаляється* (Яворська).

Щоденник Ольги Яворської яскраво вирізняється на загальному тлі досліджуваних даїріушів у фокусі позитивно ограненої репрезентації аксіологічного сектора «Я-колега». Попри, здавалось би, загальну тематичну зосередженість щоденникових записів на трагічних подіях в Україні 2013–2015 рр., чільне місце на сторінках щоденника відведене експлікуванню власного ставлення до письменницького ремесла інших майстрів слова. У «Щоденнику болю і тривоги» описуваний аксіологічний сектор специфікований фактично лише комплементарним вектором: *Петро* [Сорока – Л. Д.] *пише дуже сильно і щиро, його сповідальна проза – це роздуми, що мимохіть вдосконалюють читача...* (Яворська); *Вірші* [Данила Кононенка – Л. Д.] *начебто прості, але скільки тепла, світла, гордості за свій край і невідомої синівської любові струмує з кожного рядка, з кожної строфи* (Яворська); *Написано* [збірка «Бар'єр» С. Антонішин – Л. Д.] *дуже сильно, на якомусь незмірному надриві, де одночасно вміщуються повінь вічності і чорний цвіт миттєвості, тепло душі і протяги незахищеності* (Явор-

ська). Причину такого виразного меліоративного обарвлення власної оцінки чужих творчих доробків авторка пояснює сама: *Колись мені дорікнули, що захвалюю письменників у своїх щоденниках. Пишу про тих, кого люблю, чия творчість мені не байдужа, про тих, хто дорогий і близький моєму серцю. Я не літературний критик і не суддя, я – читач* (Яворська). Яскравим пейоративно маркованим спалахом на загальному патетичному тлі сектора «Я-колега» в описуваному діаріусі є експліцитна репрезентація вражень щоденникарки від перегляду фільму про Тараса Шевченка та від творчості професора Д. Грабовича: *Переглянула фільм «Таємниці генія Шевченка» і була вражена «сенсаційними відкриттями», елементарним домислом, дофантазовуванням, простіше кажучи, добріхуванням <...> опираючись на примітивні «дослідження» творців фільму та професора Грабовича <...> Повна маячня! <...> Цей фільм – паплюження святого імені Великого Кобзаря, імені жінки-матері, яка дала світові генія. <...> Не знаю, чи мала я на це право, але сприйняла фільм, як вибух нездорових фантазій* (Яворська); *Сумнозвісний професор Джордж Грабович опинився в третьому турі претендентів на Національну премію України імені Тараса Шевченка, що викликало хвилю невдоволення серед українських письменників <...> висловлюючи своє обурення появою українофоба у списку номінантів* (Яворська).

Загалом меліоративна стихія аксіологічних секторів «Я-процес» і «Я-колега» характерна і для діаріуша «Думи мої, думи мої...» Остапа Вишні. Прикметна риса його щоденникового почерку – домінування позитивно маркованих оцінних висловлень на адресу колег-письменників та щодо власної літературної праці: *Леся Українка і багато інших – поети не тільки свого народу, а вони поети всіх народів, всього людства, бо вони, крім своєї геніальності, це й кристалево чесні* (Вишня); *У мене принаймні таке враження: «Павлов» – чудесно, але це фотографія в дії. «Мічурін» – це справжнє кіномистецтво* (Вишня); *Для нас, для моєї родини, – це Миша Пилипенко замічательний артист, чесний, скромний, хороший, лагідний Пилипенко, що приніс себе в театр, свою до театру любов, душу й серце* (Вишня); *На схилі літ я можу сказати чесно: – Ой, як я любив літературу! – А вона мене? – І я її! І я щасливий, що доля моя дала мені змогу любити літературу! Спасибі долі!* (Вишня); *А творчість, справжня творчість, вона не тільки радує, вона запліднює* (Вишня).

Аксіологічні сектори «Я-колега» та «Я-персона» мають потенціал до імпліцитної чи експліцитної актуалізації аксіологічно маркованої дихотомії «свій» – «чужий» у проєкції на концепт творчості. В аналізованих щоденникових дискурсах привертає увагу той факт, що такого опозиціонування письменники не декларують, знаходимо відповідне специфічне тематичне висловлення лише у В. Симоненка: *Я розумію, що поет з мене такий собі. Але бувають і гірші. Такі, як я, теж необхідні для літератури. Ми своїми кволлими думками угноїмо ґрунт, на якому виросте гігант. Прийдешній Тарас або Франко. Жду його, як віруючий пришестья Христового. Вірю, що мені пощастить почути радісну осанну на*

честь його приходу. Хай тільки не зневажає він нас, маленьких чорноробів поезії. Він виросте з нас (Симоненко). Одначе цей фрагмент вербалізує нетиповий оцінний контент: зазвичай опозиція «свій» – «чужий» віддзеркалюється на аксіологічній шкалі «хороший» – «поганий» або «добре» – «погано», в описуваному ж контексті спостережено обернене оцінне екстраполовання, адже свою творчість автор позначає знаком «–», тоді як прийдешнього генія української літератури звеличує й підносить.

Так само, як і Василь Симоненко, загалом скромно і прискіпливо ставляться до своєї творчості Володимир Малик та Олександр Довженко. Меліоративна оцінка на власну адресу на сторінках їхніх щоденників звучить зрідка: *Здається, я став писати гірше, ніж рік тому* (Симоненко); *Сьогодні казка ще подобається мені, жаль, що нікому її почитати* (Симоненко); *Мені важко од свідомості, що «Україна в огні» – це правда. Прикрита і замкнена моя правда про народ і його лихо* (Довженко); *Мені здається, написав непогану штуку* (Малик); *Це моя третя і, на мій погляд, не краща книжка* (Малик).

В обстежених письменницьких щоденникових дискурсах окреме місце в аксіологічному секторі «Я-персона» як об'єкт оцінювання займає власна творча робітня майстра слова. Аксіологічна стихія в таких контекстах сфокусована на особливостях творчого процесу, джерелах авторського натхнення, здобутках і прикрощах, що супроводжують народження нового твору тощо. До прикладу, О. Довженко, крім іншого, у діарійних нотатках подає своєрідні «замальовки» майбутніх сюжетів і персонажів своїх творів, а також розмірковує про свої взаємини із режимом, про власні режисерські та письменницькі здобутки. Знакова природа його оцінки неоднорідна й природно залежить від об'єкта оцінювання: *Интересно змалювати в п'єсі чи романі такого пишномовного М-са, у якого буквально кожний крок розрахований на ефект, пафос і глибокомисліє. Все найвищого ступеню* (Довженко); *Написати про світ і людину в двох планах: епохи діда і моєї. Світ великий, красивий, вічно повний новин і таємниць. Отся безмежність, неосяжність світу більш, як це не дивно, влаштувала людину в ньому, аніж зараз, коли радіо-пропелеро-стратосферо-телевізю демони, що виплигнули з пляшки, отруїли людину, посяли печаль, зло. Скільки зла!* (Довженко); *Написати півсторінки для мене вже канальський труд... А витікають вони [думки. – Л. Д.] з голови не наче через мікронно тоненьку щілинку, і все написано мною завжди здається мені нікчемною краплинкою того, що я так пристрасно хотів сказати* (Довженко).

На власному творчому процесі як на об'єкті оцінювання на сторінках щоденника чи не найменше уваги зосереджує Василь Симоненко, а в тих фрагментах, які відкривають завісу до його «майстерні», автор здебільшого ще й імпліцитно вербалізує аксіологічний зміст кола «Я-громадянин», репрезентуючи в такий спосіб об'єктивну негативно обарвлену оцінку: *Треба написати поему про Герострата. Це зараз дуже актуально. Земля кишить Геростратами* (Симоненко); *«Літературна Україна» каструє*

мою статтю, «Україна» знуцається над віршами <...> в квітні були зняті мої вірші у «Зміні», зарізані у «Жовтні», потім надійшли гарбузи з «Дніпра» і «Вітчизни» (Симоненко).

Прикметно, що об'єкти аксіологічного сектора «Я-персона», які знайомлять читача із творчою робітнею Володимира Малика, дістають від щоденника переважно пейоративно марковану суб'єктивну оцінку, позаяк процес народження нового літературного твору для письменника не є легким і часто ускладнюється важким фізичним станом. У таких контекстах зазвичай апріорно об'єктивно негативно оцінюють аксіологічні кола «Я-митець» і «Я-особистість»: Роман щось не посувається. Написав до кінця лютого 116 сторінок. Щось негаразд із здоров'ям: голова тяжка, хочеться спати, апатія... (Малик); Написав першу частину роману, але не задоволений нею (Малик); За роман не можу взятися. Голова важка (Малик); Заплутався у романі (Малик); Вчора начорно закінчив роман. Тепер – обчухрати, передрукувати. Назву – «Помста» (Малик); Посилено працюю над романом. До нового року мушу закінчити. Стомився. Робота йде туго (Малик); Почав знову працювати над романом. Дуже незадоволений. Не йде – і все! Чи матеріал такий (оборона Києва) чи щось зі мною трапилось (Малик).

Оцінювання особливостей творчої майстерні Ольги Яворської у власних формулюваннях авторки огранене загалом позитивним маркуванням, вербалізації якого сприяє використання метафоризованих конструкцій: Стаю заручницею чужих долі, щоби згодом воскресити їх на папері, озвучити ті почуття і страждання, радість чи розчарування, які вони мені в хвилину одкровення довірили (Яворська); Але минає час, і я знову беруся за перо, бо життя без творчої праці сіре та нудне (Яворська); Прозу виношую, поезія народжується спонтанно у припливі творчого натхнення. Один-два рядки засвічуються в душі несподівано (Яворська); Коли я сідаю за письмовий стіл, мобілізую всі сили і переносюся в той світ, про який пишу. Це особливий стан душі, бо вона по-справжньому страждає і радіє, втрачаючи відчуття часу (Яворська).

З'ясовуючи оцінно забарвлений змістовий обшар аксіологічного кола «Я-митець» не можемо поза увагою залишити вербалізацію ставлення письменників до власних діаріюшів, оскільки щоденникові записи – це, по суті, не просто робочі нотатки або навіть і художній твір, найчастіше це засіб самотерапії, сповідальня, хранитель творчих задумів. У такій проекції особливого значення набуває імпліцитна або експліцитна актуалізація у відповідних контекстах концепту вірності, позаяк щоденник для автора виконує функцію незрадливого товариша: ...у роки подорожі не мав нічогосінько, крім незрадливого

щоденника (Москалець); Тільки щоденник вірно залишається при мені, єдиний свідок болю, і самоти, і тієї трагедії, яка відбувається в маленькій цегляній хаті у малому селі біля Сейму (Москалець); Мені потрібен друг, з яким я міг би ділитися геть усіма своїми сумнівами. Вірнішого і серйознішого побратима, ніж папір, я не знаю (Симоненко); Спроба щоденника в цих умовах – спроба відчайдушна: таких умов, як тут, люди не пам'ятають ні з Мордовії, ні на чорних зонах, ні з Сосновки (Стус); Щоденник – це відображення пережитого й передуманого, відтворення журби і радості <...> У щоденниках – печать людської долі і того часу, в якому вона живе. У них я переходжу незримі рубежі літ, старію, рятуюся від нудьги, ділюся враженнями від почутого і прочитаного. Щоденник – мій споконвічний супутник (Яворська).

Висновки й перспективи. Отже, «Я-образ» і мовна особистість діариста маніфестують унікальний психолінгвістичний автопортрет письменника, параметри його ідіостилу та психотипу. Як компонент когнітивного рівня щоденникового дискурсу «Я-образ» інтегрує всі оцінні уявлення майстра слова про самого себе, власні соціальні ролі, зовнішні ознаки та особливості внутрішнього стану. Прагматично релевантне для письменницького щоденника аксіологічне коло «Я-митець» інтегрує оцінні висловлення автора про мистецтво, літературу, чужі та власні твори, що системно відображають вирізані в ньому сектори «Я-процес», «Я-колега» і «Я-персона». Аксіологічний сектор «Я-персона» утворюють оцінні висловлення, що стосуються письменницької діяльності щоденника: зауваги стосовно власних творів, себе як художника слова, свого місця в літературному процесі. Продуктивними формами експлікації оцінок цього сектора є негативна оцінка зі значенням самокритики, несхвалення, небажання, рідше оцінка має пейоративну форму із семантикою схвалення і спонукання. Оцінні висловлення, об'єкт яких – літературний процес загалом, його особливості, напрямки, течії, перспективи тощо, утворюють аксіологічний сектор «Я-процес». Найпоширенішими формами, яких набувають авторські оцінки цього сектора, є негативно забарвлені – осуд, незгода й заперечення. Митці, письменники зокрема, та їхні творчі доробки постають об'єктами оцінних висловлень, які інтегровано в оцінний сектор «Я-колега». Авторська оцінка на їхню адресу зафіксована здебільшого у формах захоплення, схвалення, зацікавлення, значно рідше – осуду й несхвалення.

Результати розвідки можуть бути застосовані у вишівській практиці викладання стилістики й функційної граматики сучасної української мови, а також у науково-пошуковій роботі лінгвістів, чий дослідницький вектор спрямовано на дискурсологію та діаріумологію.

Список літератури:

1. Арутюнова Н. Д. Типы языковых значений. Оценка. Событие. Факт. Москва : Наука, 1988. 338 с.
2. Вишня Остап. Думи мої, думи мої... Твори : у 7 т. / Остап Вишня. Київ : Дніпро, 1965. Т. 7. С. 342–387.
3. Вольф Е. М. Функциональная семантика оценки. Москва : Наука, 2002. 280 с.
4. Довженко О. П. Сторінки щоденника (1941–1956). Київ : Вид-во гуманіт. л-ри, 2004. 384 с.
5. Ігнат'єва С. Є. Аксіологічні опозиції у щоденниковому дискурсі. Мова і культура. 2011. Вип. 14. Т. 7. С. 69–75.
6. Космеда Т. А. Аксіологічні аспекти прагмалінгвістики: формування і розвиток категорії оцінки. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2000. 350 с.

7. Малик В. К. Синя книга: щоденник (записки для себе). 1958–1998. Полтава : ТОВ “АСМГ”, 2011. 308 с.
8. Москалець К. Келія Чайної Троянди. 1989–1999: Щоденник. Львів : Кальварія, 2001. 204 с.
9. Онищенко І. В. Категорія оцінки та засоби її вираження в публіцистичних та інформаційних текстах : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Дніпропетровськ, 2005. 20 с.
10. Островська О. М. Лінгвостилістичні засоби реалізації категорії оцінки (на матеріалі американської художньої прози) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Львів, 2001. 20 с.
11. Симоненко В. Окрайці думок. *Твори* : у 2 т / Симоненко В. А. Черкаси : Брама-Україна, 2004. Т. 1. С. 360–366.
12. Степаненко М. І. Світ в оцінці Олесь Гончара: аксіосфера щоденникового дискурсу письменника. Полтава : Шевченко Р. В., 2012. 284 с.
13. Степаненко М. І., Дейна Л. В. Суб'єктивна та об'єктивна оцінка в українському щоденниковому дискурсі : монографія. Полтава : Дивосвіт, 2018. 268 с.
14. Стус В. З таборового зошита. *Твори* : у 4 т. 6 кн. / В. Стус. Львів : Просвіта, 1994. Т. 4. С. 485–506.
15. Яворська О. Щоденник болю і тривоги. Львів, 2016. 184 с.

References:

1. Arutyunova N. D. (1988). Typy yazykovykh znacheniy. Otsenka. Sobytie. Fakt [Types of linguistic meanings: Assessment. Event. Fact]. Moscow: Nauka. (in Russian)
2. Vyshnia Ostap (1965). Dumy moi, dumy moi... [The thoughts of mine, the thoughts of mine...]. *Tvory* [Works]. Kyiv: Dnipro, pp. 342–387. (in Ukrainian)
3. Vol'f E. M. (2002). Funktsional'naya semantika otsenki [The functional semantics of evaluation]. Moscow: Nauka. (in Russian)
4. Dovzhenko O. P. (2004). Storinky shchodennyka [The diary pages]. Kyiv: Vydavnytstvo humanitarnoi literatury. (in Ukrainian)
5. Ihnatieva S. Ye. (2011). Aksiolohichni opozytсии u shchodennykovomu dyskursi [Axiological oppositions in diary discourse]. *Mova i kultura*, vol. 14, no. 7, pp. 69–75. (in Ukrainian)
6. Kosmeda T. A. (2000). Aksiolohichni aspekty prahmalinhvistyky: formuvannia i rozvytok katehorii otsinky [Axiological aspects of pragmalinhvistics: formation and development of the evaluation category]. Lviv: Ivan Franko Lviv National University. (in Ukrainian)
7. Malyk V. K. (2011). Synia knyha: shchodennyk (zapysky dlia sebe) [The Blue Book: diary (notes for myself)]. Poltava: TOV “АСМГ”. (in Ukrainian)
8. Moskalets K. (2001). Keliia Chainoi Troiandy. 1989–1999: Shchodennyk [The Cell of Tea Rose. 1989–1999: The diary]. Lviv: Kalvariia. (in Ukrainian)
9. Onyshchenko I. V. (2005). Katehoriia otsinky ta zasoby yii vyrazhennia v publitsystychnykh ta informatsiinykh tekstakh [The category of evaluation and means of its expression in the publicistic and informative texts] (PhD Thesis), Dnipropetrovsk: Dnipropetrovsk National University.
10. Ostrovska O. M. (2001). Lihvostylistychni zasoby realizatsii katehorii otsinky [Linguistic and stylistic means of realization of the evaluation category] (PhD Thesis), Lviv: Ivan Franko Lviv National University.
11. Symonenko V. (2004). Okraitsi dumok [The scraps of thoughts]. *Tvory* [Works]. Cherkasy: Brama-Ukraina, pp. 360–366. (in Ukrainian)
12. Stepanenko M. I. (2012). Svit v otsyntsi Olesia Honchара: aksiосфера shchodennykovoho dyskursu pysmennyka [The world in Oles Honchar's assessment: the axiosphere of the writer's diary discourse]. Poltava: Shevchenko R. V. (in Ukrainian)